

(Едмонтон), Іван Гамкало (Київ, Україна), Надія Савин-Вірхнянська (Чикаго, США) і багато інших. Концертмейстерами були: Роксоляна Герасимович (Філадельфія, США), Лариса Кузьменко (Торонто), Тарас Філенко (Київ, Україна).

Двадцять два роки діяльності семінарів хорових диригентів мали великий позитивний вплив на розвиток української хорової традиції у Канаді. Коли зважити, що кожен диригент репрезентував тамтешній церковний чи світський хор, то лише це вказує, як широко впливала діяльність семінарів на культурне життя українських громад у Канаді. Високий рівень викладання під час семінарів, вивчення нових творів та їх пропагування – все це вплинуло на піднесення рівня хорового мистецтва поза межами України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинський Й. Музична культура Галичини 60-х років XIX ст. // Живі сторінки української музики. Статті, дослідження, публікації. – Київ, 1965.
2. Кравчук П. Наша сцена. – Торонто, 1981.
3. Народна газета. – 20 липня, 1939.
4. Новий шлях. – 26 вересня, 1904.
5. Українські вісті. – 23 листопада, 1978.
6. Українські вісті. – 28 листопада, 1978.

Oksana Deputat

THE PROGRESS OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SONG IN CANADA

This article makes an attempt to investigate and evaluate the contribution of ukrainian Canadians to their native culture, to the process of the development and establishment of ukrainian choir in Canada.

Ольга Бистрицька

РОЗВИТОК БАНДУРНОГО МИСТЕЦТВА НА КРЕМЕНЕЧЧИНІ У XX СТОЛІТТІ

Стаття розкриває основні аспекти розвитку бандурного мистецтва на Кременеччині у XX ст., враховуючи діяльність як провідних солістів-бандуристів, так і ансамблевих колективів.

Останнім часом українські музикознавці все більшої уваги надають тим питанням, що пов'язані з дослідженням регіонального виконавства, зокрема й бандурного. Адже, ця сфера музичної діяльності є актуальною в часи відродження української національної культури, оскільки вона є своєрідним лакмусовим папірцем на вміння її зберігати та примножувати. Цінним у цьому аспекті є дослідження бандурного мистецтва у західноукраїнських теренах України, зокрема на Кременеччині, що на Тернопільщині. Цей край здавна славився академічними виконавськими традиціями: одночасно сольними та ансамблевими, оскільки вони розвивалися у місцевих освітніх та мистецьких інституціях, якими були в різні часи Кременецька гімназія, ліцей та педагогічний інститут.

Бандурне мистецтво на Кременеччині здавна привертало увагу як місцевих дослідників, так і музикознавців і краєзнавців інших теренів. Серед них Т.Новицька, К.Бачинська, Г.Чернихівський, О.Легкун, О.Бокотей та ін. Але, на жаль, не всі ще питання у цій сфері вивчені та осмислені.

Мета статті – визначити основні аспекти розвитку бандурного мистецтва на Кременеччині

протягом ХХ ст., беручи за основу діяльність провідних місцевих ансамблів бандуристів та окремих виконавців.

Як зазначає дослідниця українського бандурного мистецтва В.Дутчак, «До ХХ ст. кобзарське мистецтво як окремий специфічний вид народної творчості українців, що об'єднує епічну імпровізовану співочу манеру і володіння інструментом кобзою (бандурою), носило суто індивідуальний характер» [3, 3]. З часом, у 1902 р., у Харкові на XII Археологічному з'їзді, фундатором новітнього кобзарства Г.Хоткевичем був запропонований сміливий експеримент у справі створення різноманітних ансамблів (дуетів, тріо), що відкрив новий напрям виконавства в бандурному мистецтві.

На Кременеччині одним з перших бандурне мистецтво пропагував відомий у той час бандурист-аматор Кость Місевич. З 1929 р. він з Поділля переїхав у Кременецький повіт, що на Тернопільщині. Поселившись у селі Млинівці, він виготовляв музичні інструменти, любив грати на них, зокрема й на бандурі. Пропагуючи бандурне мистецтво як соліст-бандурист, Кость Місевич знайомив місцевих жителів з традиціями гри на бандурі, з новим репертуаром для цього інструмента. Згодом він виступає в дуеті з місцевими бандуристами-любителями Дмитром Гонтою та в тріо з Данилом Щербинюю і Дмитром Гонтою. Вони розгортають велику концертну діяльність з метою популяризації бандури. У 40-х роках ХХ ст. Кость Місевич широко пропагує кобзарську пісню серед місцевого населення, веде концертну діяльність. Бандура стає змістом його життя. За його словами, «Гра на бандурі – це моя радість». Своєю грою він вмів одухотворити слухачів, вкласти в їхні душі любов до бандурного мистецтва назавжди.

Василь Ємець у своєму «Ювілейному альбомі» згадує про Костя Місевича як про активно діючого бандуриста. За його словами, «Він грає на бандурі не менше як три години денно, пише школу гри на бандурі, випускає пару десятків бандур, залишає багато учнів...» [4, 2].

У Віснику всеукраїнського фестивалю бандурного мистецтва, що відбувся 25-26 серпня 2000 р., зазначено: «Виступаючи з концертами у Львові, Тернополі, Луцьку, Рівному він (Кость Місевич – О.Б.) мав численних учнів, писав аранжування для бандури (до нас дійшли його танцювальні мелодії «Козачок», «Подольночка»), а також сам виготовляв бандури. Місевич склав власноручного підручника гри на бандурі (не зберігся). Його бандура мала 10-12 басів і 18 приструнків, настроєних діатонічно» [5, 2].

Вагомий внесок у пропаганду бандурного мистецтва на Кременеччині вніс Євген Адамцевич. Приїхавши в 60-х роках ХХ ст. з Полтавщини в с. Великі Бережці Кременецького району Тернопільської області до дочки Лариси, він проживав тут майже рік. З цього часу він часто відвідує Кременець і виступає з концертами як бандурист у місцевому будинку культури, у музичній школі, педагогічному інституті. Він побував з концертами і в Тернополі.

Євген Адамцевич належав до тих кобзарів, які виховувалися як послідовники і земляки славного Остапа Вересая, однак до засвоєння традиційного мистецтва він підходив творчо, зокрема вніс багато свіжого в народне виконавство, збагатив його новими творами і новими засобами інтерпретації. «Великою заслугою кобзаря перед історією українського народу є те, що будучи незрячим, він у своїй феноменальній музичній пам'яті зберіг і доніс до наших днів «Запорізький марш» – унікальне явище української музичної культури, пов'язане з козаччиною» [1, 2]. У його виконанні кременеччани почули ряд історичних пісень і дум: Про Байду, Морозенка, Палія, Супруна, Залізняка, Бондарівну, Кармелюка. Виконував він і ліричні пісні «Про чашечку-небогу», «Ой піду я лугом», «Ой наступила та чорная хмара», а також жартівливі пісні-скоромовки, сатиричні, родинно-побутові.

Велике, якщо не основне, місце в його репертуарі займали насамперед твори на слова Тараса Шевченка «Заповіт», «Думи мої», «Ой три шляхи широкії», «Вітер з гаєм розмовляє». Звуки його

бандури майже півстоліття промовляли віщими струнами до людей.

Післявоєнні роки в Україні розпочинають новий період бандурного мистецтва. Він позначений яскравими змінами у різних його сферах: створенням розгалуженої освітньої системи, конструктивним удосконаленням інструментарію, формуванням нових кадрів солістів та колективів бандуристів, створенням нового репертуару. Значну роль у розвитку бандурного мистецтва відіграла Кременецька музична школа, започаткована в 1939 р. Її діяльність триває понад 65 років. У 1958 р. вперше на Тернопільщині в Кременецькій музичній школі відкрито клас бандури. Згодом створено ансамбль бандуристів (керівник Кононович О.П.). За цей період вдосконалюється майстерність ансамблю бандуристів. Його керівниками в різні роки були Бродін А.І. – заслужений працівник культури (1965-1975р.), Сиротюк Л.Ю. (1976-1988р.), Харамбура І.С.(1989-1994р.), Новицька Т.Д. (1995-2000р.) Творчо працюють керівники з колективом. Жодне свято в м.Кременці не проходило без виступу ансамблю бандуристів. Колектив веде велику роботу з пропаганди української народної пісні, гри на бандурі. Ансамбль неодноразово удостоювався нагород. У виконанні колективу звучали твори: на слова Т.Шевченка «Така її доля», «Летить галка», «У гаю, гаю», «По діброві вітер віє», «Плавай, плавай, лебедонько», «Попливи, віночку»; музика А.Кос-Анатольського, слова С.Жупанина «Чом, чом, земле моя», українська народна пісня «Ішов козак потайком», українська народна пісня «Прийшла кума до кумоньки».

У 1985 р. на базі Кременецької музичної школи проходить Всесоюзний семінар заступників міністрів культури союзних республік і начальників обласних управлінь культури з досвіду роботи творчих колективів. У роботі цього семінару брав участь і ансамбль бандуристів – керівник Сиротюк Л.Ю. Цей колектив – неодноразовий переможець конкурсу «Творчість юних», що проходив у місті Тернополі, учасник телетурніру «Сонячні кларнети». У цей же час утворюється учнівське тріо бандуристів (керівник Сиротюк Л.Ю.). Зараз у музичну школу прийшло молоде творче покоління. Плідно працюють викладачі по класу бандури Третяк Л. та Гаврилюк О., випускниці Кременецької музичної школи (клас викладача Сиротюк Л.Ю.). У 2003 р. молодими викладачами створений ансамбль «Любисток». Цей колектив є дипломантом обласного конкурсу виконавської майстерності серед викладачів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, що проходив у 2005 р. в Тернополі. У репертуарі колективу були такі твори, як «Соло для флейти» О.Герасименко, «Чарівна скрипка» І.Поклада, українська народна пісня «Черевички» та ін. Плідно у Кременецькій музичній школі працює дует бандуристок у складі Ольги Гаврилюк та Лілії Третяк. Сольний концерт, що проходив у цьому навчальному закладі, засвідчив високий професійний рівень бандуристок. Щирими оплесками нагородили глядачі виконавців творів О.Герасименко «На крилах мрій», «Як упаде різдвяний сніг», «Темненькая нічка» та ін.

Значна роль у розвитку бандурного мистецтва належить народній аматорській капелі бандуристів Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. А починала роботу капела з невеликого ансамблю бандуристів, створеного при побутовому комбінаті. викладачем по класу бандури Кременецької музичної школи А.Бродіним та вчителем співів середньої школи №3 М.Матерським. Це був ансамбль бандуристів, у якому брали участь працівники побутового комбінату: в'язальниці, кравці, шевці. Колектив постійно працював над поповненням репертуару, таким чином підвищуючи свою професійну майстерність. До участі в ансамблі залучалися й учні місцевої музичної школи. Серед них вихованка школи, випускниця Львівської державної консерваторії ім. М.Лисенка, тепер уже викладач інституту І.Сапіга (І.Харамбура). З ансамблем працювали керівники, які були постійно закохані в пісню і звуки бандури.

У 1969 р. у Кременці було відкрите педагогічне училище. Із студентів та викладачів дошкільного відділу цього навчального закладу був створений ансамбль бандуристів, керівниками якого в різний час були І.Кир'янчук та Г.Фещук. З часом невеличкий ансамбль переріс у великий колектив – капелу бандуристів, яка згодом стає відомою на все місто і поза його межами. Репертуар капели складався із українських народних пісень та творів українських композиторів. За високий професійний рівень капелі бандуристів у 1973 р. було присвоєне звання «Народний самодіяльний колектив». Капела бандуристів Кременецького педагогічного училища постійно чарує слухачів своїм репертуаром та високим мистецьким рівнем, стає окрасою мистецьких дійств, творчих звітів, урочистостей з нагоди відзначення знаменних дат. У цей час капела виступала під орудою творчого керівника А.Левко та концертмейстера О.Вальчук.

У 1985 р. капела бандуристів була удостоєна звання лауреата Всесоюзного конкурсу самодіяльної народної творчості у м. Полтаві та нагороджена великою золотою медаллю. Того ж року капела також стала учасником Республіканського телетурніру «Сонячні кларнети», а через рік уже брала участь в обласному конкурсі хорового мистецтва ім. С.Крушельницької, де здобула I премію (м.Тернопіль). У 1987 р. капела бандуристів стала дипломантом II-го Республіканського свята народної творчості у м. Полтаві.

Керівник цього колективу А.Левко та концертмейстер О.Вальчук постійно перебувають у творчому пошуку, безперервно підвищують свою виконавську майстерність, збагачують репертуар, що сприяє постійному творчому росту колективу. Все це дало відповідні результати: в 1990 р. капела бандуристів – лауреат I-го Республіканського свята кобзарського мистецтва в м.Каневі. Капела брала участь в урочистостях з нагоди відкриття Співочого поля в м.Тернополі. Жодне свято в м.Кременці, жоден творчий звіт району не проходили без участі капели бандуристів педагогічного училища.

З 1990 р. капелу бандуристів цього ж навчального закладу очолюють О.Бистрицька (керівник) та О.Вальчук (концертмейстер). У цей час учасниками капели стають студенти нововідкритих відділів. Найактивніші серед них – студенти та викладачі відділу «Музичне виховання». Репертуар капели поповнюється такими творами, як «Тополина баркарола» (П.Майборода, В.Сосюра), «Моя родина – Україна» (А.Пастушенко, О.Богачук), «Журавка» (О.Білаш), «Учітєся, брати мої» (А.Кос-Анатольський, Т.Шевченко), «Думи мої» (оркестрова обробка О.Вальчук), «Вставай, народе» (О.Білаш, Д.Павличко).

У 1992 р. капела бандуристів Кременецького педагогічного училища – дипломант обласного конкурсу хорових колективів ім.С.Крушельницької, що проходив у м. Тернополі.

Протягом багатьох років капела бандуристів успішно пропагує українську народну пісню та мистецтво гри на бандурі.

Тільки за останні роки капела бандуристів удостоєна багатьох нагород. Чисельність капели зросла до сорока учасників. У 2000 р. капела бандуристів стала лауреатом конкурсних творчих звітів закладів вищої та професійної освіти під гаслом «Воля твоя, Україно, освячена кров'ю батьків», присвяченого 55-ій річниці перемоги у війні з німецьким фашизмом. У 2000 р. капела – дипломант-переможець у номінації кращих колективів у Тернопільській області, а в 2002 р. капела бере участь у концерті майстрів мистецтва та аматорських художніх колективів Тернопільської області, що відбувся в м.Києві. У 2003 р. Народна аматорська капела бандуристів нагороджена дипломом як кращий народний колектив області та дипломом I ступеня як переможець творчого звіту професійно-технічних та вищих навчальних закладів області під гаслом «Козацька слава житиме повік», присвя-

ченого 355-ї річниці від початку визвольної війни під проводом Б.Хмельницького. Свідченням високопрофесійної майстерності колективу є його участь у творчому звіті майстрів мистецтв та аматорських художніх колективів Тернопільської області в м. Києві 6 червня 2003 року в національному палаці «Україна». На цій високій сцені капела бандуристів виконувала твори «Дівочі скелі» (І.Пронь, А.Бідюк) та «Вставай народе» (О.Білаш та Д.Павличко).

Капела бандуристів протягом усієї своєї творчої діяльності пропагує українську пісню, бандурне мистецтво, виховує пісню любов до рідної землі, гордість за Україну. У 2004 р. за творчу роботу, вагомий внесок у розвиток і популяризацію бандурного мистецтва капела була нагороджена дипломом I ступеня за перше місце в конкурсних творчих звітах закладів вищої та професійної освіти під гаслом «В своїй хаті своя правда, і сила, і воля», присвячених 190-ї річниці від дня народження Т.Г.Шевченка. Останнім часом репертуар капели поповнився новими творами – українською народною пісню на слова Т.Г.Шевченка «Зоре моя вечірняя» (обробка Б.Мандрика), «Було колись на Україні» (обробка А.Грицяя), «Задивилась моя Україна» (В.Камінський, В.Сосюра), українськими народними піснями «Козаче, козаче» та «Чому дівки не йдуть заміж» (обробка О.Вальчук), «Човен хитається» (обробка О.Жижанківського), «Чорний крук у полі кричє» (хор з опери «Богдан Хмельницький» К.Данькевича) та ін.

Великий внесок у пропаганду бандурного мистецтва робить тріо бандуристок Кременецького гуманітарно-педагогічного інституту ім.Т.Шевченка. Протягом останніх років цей колектив міняв свій склад. Але його майстерність виконання постійно була високою. Тріо бандуристок з успіхом виступало на ВДНГ в м. Києві у 1979 р. (М.Зінь, Л.Сиротюк, О.Грицаюк). Тріо пропагує українську народну пісню та бандурне мистецтво, постійно виступаючи з творчими звітами. У репертуарі тріо бандуристок (М.Зінь, С.Шимко, О.Вальчук) такі твори, як «Зелена неділя» (В.Уманець, М.Сом), «Журавочка» (Б.Янівський, А.Шкробюк), «Грай, бандуро, грай» (В.Буракевич, П.Воронько), українські народні пісні.

З відкриттям музичного відділу в педагогічному коледжі тріо бандуристів працює в оновленому складі: (І.Харамбура, С.Шимко, О.Музичук). Своєю майстерною грою, задушевним співом тріо в новому складі ще більше завоювало симпатію глядачів. У виконанні колективу постійно звучать наступні твори: «Ти, земле моя» (О.Осадчий, Ю.Рибчинський), «Елегія» (П.Майборода, М.Стельмах), «Росла калинонька» (Я.Цегляр, С.Алексійцев), повстанська пісня «Замовкли бандури», українські народні жартівливі пісні. Тріо бандуристок – дипломант Всеукраїнського фестивалю кобзарського мистецтва ім. К.Місевича, що проходив у серпні місяці 2000 р. в м. Дубно. Останнім часом створений мішаний вокально-інструментальний квартет за участю дуету бандуристок – І.Харамбури та С.Шимко. У репертуарі цього колективу українська народна пісня в обробці Є.Козака «Мав я раз дівчиноньку», пісня М.Колесси на слова Лесі Українки «Не всихайте, пишні квіти», українські народні пісні «Карі очі, чорні брови» (обробка Ф.Васечка) та «Сусідка» (обробка Я.Яциневича). Колектив працює творчо, відроджує українську пісню, веде активну концертну діяльність, пропагує національний інструмент – бандуру.

З відкриттям філіалу Кременецької музичної школи в м.Почаєві. починаючи з 1965 р. зазвучала бандура і в стінах цього навчального закладу завдяки випускниці Тернопільського музичного училища Я.Лисенко, яка в той час працювала викладачем музичної школи. Я.Лисенко бере участь як солістка-бандуристка в концертах, що проходять у містах Почаєві, Кременці та Тернополі. У 1975 р. в Почаївську музичну школу приходить на роботу випускниця Рівненського музичного училища (клас викладача А.Грицяя) О.Бокотей. З цього часу й починає свою дорогу в життя ансамбль

бандуристів Почаївської музичної школи. Протягом 1976–2000 років ансамблем бандуристів керує О.Бокотей. Виступи ансамблю бандуристів радо вітали слухачі міст Почаєва та Кременця Тернопільської області, Бродів та Червоноармійська Львівської області. Уже в 1976 р. учасниця ансамблю бандуристів В.Шаповал зайняла I місце на конкурсі «Творчість юних» у м.Тернополі. У цей час в Почаївській музичній школі створюється й тріо бандуристок у складі В.Шаповал, З.Ільницької та В.Буковської. У репертуарі тріо бандуристок звучать такі твори, як українська народна пісня «Чом, чом, чом, земле моя», пісні на слова Т.Шевченка «Така її доля», «По діброві вітер вие», «У гаю, гаю», «Летить галка», колядки і шедрівки. В скорому часі тріо бандуристок переросло в ансамбль (керівник О.Бокотей). У репертуарі ансамблю бандуристок появилися такі твори, як «Ой зійшла зоря» (обробка М.Леонтовича), «Вербиченька» (А.Грицай), «А мати ходить на курган» (А.Пашкевич, Д.Луценко), «Чорнобривці» (В.Верменич, М.Сингаївський), «Вірність» (С.Діденко, Д.Павличко). З 1985 р. на посаду викладача по класу бандури приходять випускниця місцевої музичної школи В.Шаповал, яка продовжує традиції своєї наставниці О.Бокотей. Збільшується кількість учнів, що навчаються гри на бандурі. В.Шаповал створює ще одне тріо бандуристок (Н.Мудрик, О.Мудрик та В.Шаповал). Репертуар складається із української народної пісні «Добрий вечір, дівчино» та авторських творів «Тюхкає соловейко» (В.Костенко, Г.Биченюк), «Проліски», (В.Сидоренко) «Калинова земля» (Б.Гірський), колядка «Ой ходила Свята Діва». З вересня 2004 р. ансамблем бандуристів керує В.Загорська-Шаповал. Репертуар ансамблю поповнюється такими творами, як «Яничари» (М.Литвин, М.Базилевський), «Україно», «Боже, врятуй Україну» (Б.Гірський), «Калинова земля» (Б.Гірський), «Це моя Україна» (М.Ведмедері, А.Камінчук), «Вишиванка» (М.Ведмедері, В.Крищенко), українські народні жартівливі пісні.

«Кременеччина дала світові чимало талановитих людей. Серед них вихованка Кременецької музичної школи Тернопільської області М.Попілевич – солістка Національного оркестру народних інструментів України. Вона одна з перших кременчан удостоєна звання заслуженої артистки України» [6, 211]. М.Попілевич неодноразово виступала з концертами в рідному Кременці як на сцені музичної школи, у якій навчалась і працювала, так і на сцені районного будинку культури. Своєю вмілою грою на бандурі вона репрезентує українську народну пісню в світі, усвідомлюючи, що пісня – душа народу. Адже в пісні оживає доля українства, його самобутність, віра в невмирущість нації. У репертуарі артистки багато українських народних пісень. З насолодою слухали кременчани у виконанні М.Попілевич українські народні пісні «Лугом іду», «Баламуте, вийди з хати», «Ой не світи, місяченьку», «Ой надіну черевики» та ін.

З теплою, ліричною задушевністю вона також виконувала й ліричні пісні українських композиторів: О.Білаша – «Криниця мого дитинства», «Журавка», Д.Січинського – «Бабине літо», П.Майбороди – «Ромен цвіт», Н.Андрієвської – «Якби я вміла вишивать», Б.Олексієнка – «У вишневому саду». Особливо поетично звучала у її виконанні дума з поеми «Невольник» Ф.Глушка. У її мелодіях – сум і тривога за Україну, її безмежна любов до рідної землі. У руках М.Попілевич звуки бандури чарують слухача.

Отже, бандурне мистецтво на Кременеччині у ХХ ст. пройшло етапи репрезентації від сольного виконавства до ансамблевого, включаючи такі форми, як тріо та ансамбль. Найбільш репрезентативними були ансамблі та тріо бандуристів місцевих музичної школи та педагогічного училища (надалі гуманітарно-педагогічного інституту). Це особливо відчутньо в специфіці їхнього репертуару та канцертній діяльності, що переважно базуються на регіональних традиціях виконавства, пріоритетом яких є ансамблеві форми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачинська К. Шлях у вічність. – Кременець, 1997, 9 серпня.
2. Войтко В. Невичерпне джерело духовності. – Кременець, 1999. – С.4.
3. Дутчак В.Г. Аранжування для бандури. Івано-Франківськ, Плай, 2003.
4. Ємець В. Ювілейний альбом. – США, 1961.
5. Бандура (Вісник всеукраїнського фестивалю бандурного мистецтва 25-26 серпня 2000).
6. Легкун О., Чернихівський Г. Портрети пером. – Кременець, 2003. – С.211.

Olga Bystrytska

**THE DEVELOPMENT OF BANDURA ART ON KREMENECHCHYNA
IN THE 20TH CENTURY**

The article considers the basic aspects of the bandura art development on Kremenechchyna in the 20th century taking into consideration the activity of the leading solo bandyrists and ensemble collectives.